

Hoe de Boomvalk van de Zuidas verdween

Marc Menon en Frank Warendorf

Uit de in het najaar van 2016 gehouden ledenraadpleging kwam een aantal interessante punten naar voren. Eén daarvan is dat de leden bescherming en behoud van vogels in het Amsterdamse zeer hoog in het vaandel dragen. Een ander punt betreft de zichtbaarheid van het bestuur en de diverse commissies die onze vereniging telt. “Wat doen jullie nu eigenlijk?”, was een vraag. Het leek dan ook een goed idee om eens verslag te doen van een beschermingsproject waar de Commissie Bescherming en het bestuur zich in de afgelopen jaren intensief mee bezig hebben gehouden en waarover diverse juridische procedures zijn gevoerd.

FOTO: ROELY BOS

Boomvalk met prooi, Zuidas, 26 augustus 2009

Hoewel de Vogelwerkgroep uiteindelijk bot heeft gevangen, heeft onze inzet er wel toe geleid dat wij als vereniging onder meer zijn uitgenodigd om aan te schuiven bij een door de gemeente Amsterdam (Zuidas) geïnitieerde werkgroep, om mee te praten en te adviseren over hoe de Zuidas zo groen en vogelvriendelijk mogelijk kan worden ontwikkeld en ingericht.

De tennisbanen, omringd door het bosje

Wij hopen dat het onderstaande relaas een idee geeft van deze complexe problematiek op het raakvlak van enerzijds onvermijdelijke grootstedelijke projectontwikkeling en anderzijds natuurbehoud en vogelbescherming waar wij ons als vereniging sterk voor maken.

Achtergrond

Langs de Parnassusweg, tussen de A10 en het BP tankstation, stond tot voor kort het laatste bosje van enige omvang aan de Zuidas. Het bosje van populieren en andere loofbomen, aangelegd in 1966, gaf beschutting aan de tennisbanen van Goldstar aan de Karel Lotsylaan, vanaf 1998 genaamd Gustav Mahlerlaan. In 1973 hadden de populieren al een aardige omvang.

Mark Kuiper, in 1976 student biologie en later onderzoeker/docent aan de VU, herinnert zich goed dat er in de jaren zeventig al Boomvalken broedden, soms in het bosje, maar ook langs de sportvelden waar nu Zuidaskantoren zijn gevestigd. Zoals bekend bouwen Boomvalken niet zelf een nest, maar gebruiken zij bestaande nesten, meestal van Zwarte Kraaien, als deze zijn verlaten. In 2009 moet de tennisclub vertrekken omdat het terrein ontwikkeld zal worden, maar door de economische crisis komt het er niet van. De tennisvelden raken begroeid en het bosje trekt kampeers aan en raakt vervuild. Op 25 juni 2010 en 24 april 2011 vinden ontruimingsacties plaats. In mei 2011 wordt bekend dat een evenementenvergunning met de naam Biggenbos Zuidas is aangevraagd voor de periode 5 juni - 15 juli 2011. De bedoeling is varkens uit de bio-industrie in het bosje los te laten en te bestuderen, groepjes bezoekers te ontvangen en een bijeenkomst van 'projectgroepen Zuidas' te houden. De Vogelwerkgroep dient een zienswijze in vanwege aanwezige broedgevallen van Sperwer en Boomvalk en maakt afspraken met de organisator over afscherming van de kwetsbare stukken waar de Brede Wespenorchis groeit. Uiteindelijk blijven de varkens vijf jaar. Op 14 april 2014 worden 14 biggetjes geboren. Het bosje verwordt tot

FOTO: ROELY BOS, 26-08-2009

Boomvalk bij gebouw in aanbouw aan Gustav Mahler

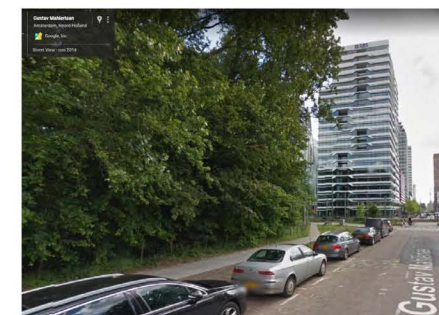

FOTO: GOOGLEMAPS

hetzelfde gebouw in 2014, het bosje nog intact

FOTO: FRANK WARENDORP

Boomvalk, Zuidas, 26 juni 2013

één grote modderpoel. De varkens vreten de bomen aan en de gehele onderbegroeiing verdwijnt.

Bestemmingsplan

Ondertussen wordt in 2013 een bestemmingsplan voor het gebied vastgesteld, het bestemmingsplan Kenniskwartier Noord. Het bosje en de tennisvelden, waarop inmiddels tientallen orchideeën groeien, moeten in de plannen plaatsmaken voor verdere kantoorbebouwing aan de Zuidas. Het bestemmingsplan Kenniskwartier Noord is een globaal plan dat nog geen recht geeft om te bouwen. Dat recht ontstaat pas door uitwerkingsplannen, vast te stellen door burgemeester en wethouders (B&W).

De Vogelwerkgroep stelt beroep in bij de Raad van State tegen vaststelling van het bestemmingsplan omdat er geen rekening is gehouden met de Boomvalk en de Sperwer. De nesten van beide soorten zijn jaarrond beschermd. Op de lijst van soorten met jaarrond beschermde nesten staan (onder meer) ook Ooievaar, Buizerd, Havik, Ransuil, Gierzwaluw en Huismus.

Een ontheffing voor de verwijdering van een nest van deze soorten kan alleen worden verleend in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid. De Vogelwerkgroep heeft dus een sterke zaak: kantoorbebouwing is niet in het belang

van de volksgezondheid of de openbare veiligheid. Een bestemmingsplan mag niet worden vastgesteld als te verwachten is dat de geplande ontwikkeling niet uitvoerbaar is omdat geen ontheffing kan worden verkregen.

Tussen de stukken in de beroepsprocedure uit die tijd bevindt zich een rapport van een onderzoeksbureau waarin onder meer staat dat de Boomvalken en de Sperwers in het plangebied kunnen blijven broeden indien het grootste deel van het bosje onaangetast blijft.

De Raad van State oordeelt op 15 oktober 2014 dat het bestemmingsplan Kenniskwartier Noord zodanig kan worden uitgewerkt in de door B&W vast te stellen uitwerkingsplannen dat de in het rapport van het onderzoeksbureau bedoelde bosschages behouden blijven.

De Raad van State verklaart ons beroep ongegrond, omdat de gemeenteraad zich 'terecht op het standpunt heeft gesteld dat de Flora- en faunawet niet aan de uitvoerbaarheid van het plan in de weg staat'. Dit oordeel verbaast niet alleen ons, maar zelfs de gemeente en de vastgoedontwikkelaar. Het bestemmingsplan was immers gericht op de totale bebouwing van het gebied en er was geen enkele intentie om met Sperwer en Boomvalk rekening te houden door het bosje niet aan te tasten.

Eerste uitwerkingsplan

Een jaar later staat de Vogelwerkgroep weer bij de Raad van State. B&W hebben een eerste uitwerkingsplan vastgesteld voor het deel van het bosje waar de Sperwer broedt en een omgevingsvergunning verleend voor het kappen van 163 bomen. In 2014 en 2015 is de Sperwer echter niet meer in het bosje gezien. De Raad van State verklaart het beroep om die reden ('geen belang') op 5 augustus 2015 ongegrond. De bomen worden gekapt, waarna met de bouw van het kantoorpand ('NoMA') wordt begonnen.

Tweede uitwerkingsplan

In november 2016 wordt het tweede uitwerkingsplan vastgesteld en een omgevingsvergunning verleend voor het kappen van nog eens 228 bomen. Dit uitwerkingsplan beoogt een tweede kantoorgebouw ('Hourglass') mogelijk te maken, direct naast het eerste kantoorgebouw dat nu in aanbouw is. Onder de te kappen bomen bevindt zich de populier waarin de Boomvalk in 2015 een nest had. In 2016 broedde de vogel niet in deze boom, maar in een boom op ongeveer 50 m afstand. Deze nestboom wordt niet bedreigd door het tweede uitwerkingsplan.

De Vogelwerkgroep stelt in december 2016 beroep in tegen het tweede uitwerkingsplan. Omdat de gemeente haast heeft met bouwrijp maken, vragen we ook een voorlopige voorziening (verbod op kap) aan. Er bestaat namelijk de vrees dat de gemeente, hangende de beroepsprocedure, al zal gaan kappen en daarmee een voldongen feit zal creëren.

De grote vraag tijdens de zitting is hoelang een jaarrond beschermd nest bescherming geniet. Komt een nest dat een jaar lang niet is gebruikt nog wel bescherming toe? Of

moet het nest twee jaar niet gebruikt zijn voordat je de nestboom mag kappen? Ook in Duitsland zijn nesten van de Boomvalk jaar rond beschermd. Door bestudering van literatuur en rechtspraak uit het buitenland komen we er achter dat in de deelstaat Brandenburg, evenals in sommige andere Duitse deelstaten, een boomvalknest nog twee jaar beschermd is nadat het in een bepaald jaar is verlaten. Aangezien de bescherming van vogelnesten is gebaseerd op de Europese Vogelrichtlijn, ligt het voor de hand dat andere EU-lidstaten, waaronder Nederland, acht slaan op dergelijke precedents in het buitenland. Zowel in Duitsland als in Nederland staat de Boomvalk op de Rode Lijst. Uit Duits onderzoek blijkt bovendien dat de Boomvalk een soort is die volledig of voor een duidelijk overwegend deel op vervolg-/hergebruik van een bestaand nest is aangewezen.

Bij de mondelinge behandeling van het verzoek om voorlopige voorziening bij de Raad van State neemt de gemeente een ecooloog van het eerdergenoemde onderzoeksbureau mee. Deze houdt een verhaal dat jaar rond bescherming niet nodig is omdat er genoeg nesten van de Zwarte Kraai zijn die de Boomvalk kan gebruiken. De voorzieningenrechter neemt het betoog van de ecooloog over. Hij is 'voorshands' van oordeel dat nesten van Boomvalken geen jaar rond bescherming toekomt, aangezien Boomvalken in de regel niet ieder jaar naar hetzelfde nest terugkeren en dit voor de Boomvalken in kwestie ook uit onderzoek is gebleken. Twee weken na de uitspraak kapt de gemeente de bomen. Daarop is besloten het door de Vogelwerkgroep ingestelde beroep tegen het tweede uitwerkingsplan in te trekken bij gebrek aan verder belang; zelfs als de Vogelwerkgroep dat beroep zou winnen, zou dat er niet meer toe kunnen leiden dat het gebied binnen afzienbare tijd als potentiële broedlocatie voor de Boomvalk kan worden hersteld: de bomen zijn immers al gekapt.

Tracébesluit Zuidasdok

Van belang is nog te melden dat de Vogelwerkgroep ook nog beroep bij de Raad van State heeft ingesteld tegen het tracébesluit Zuidasdok. Dit is het besluit waarmee de ondertunneling van een deel van de Zuidas mogelijk wordt gemaakt. De tunnel komt direct naast de (niet gekapte) nestboom van de Boomvalk uit 2014 en 2016 te liggen, waardoor deze boom in verband met de aanleg van Zuidasdok, waarvoor tien jaar is uitgetrokken, als nestboom hoogstwaarschijnlijk onbruikbaar zou worden als gevolg van verstoring door de bouwwerkzaamheden. Op 26 april 2017 heeft de Raad van State ook dit beroep ongegrond verklaard, omdat gelet op een eerdere uitspraak 'niet uitgesloten' is dat het belang van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling ten grondslag kan worden gelegd aan ontheffingverlening indien de verstoring niet van wezenlijke invloed is. Dit laatste geldt echter alleen bij het verstoren van vaste rust- en verblijfplaatsen (zoals foerageergebied) en niet bij het verstoren van nesten, en deze uitspraak is daarmee minder goed te volgen.

Het is niet de bedoeling om 'na te pleiten', maar het lijkt er op dat de ecooloog en de rechter uit het oog hebben verloren dat het hier ging om een territorium met een

Het plaatsen van een kunstthorst

beperkt aantal geschikte nestbomen. In het gedeelte van het bosje dat gekapt is voor de uitwerkingsplannen, nestelde ook maar één paartje Zwarte Kraai. Bij gebrek aan bruikbare oude kraaiennesten kan de Boomvalk moeilijker een geschikt nest vinden. In 2015 week de Boomvalk daarom uit naar een ongebruikt eksternest. Deze broedpoging is echter waarschijnlijk mislukt door een storm in 2015. In 2016 heeft de valk met succes gebroed in het kraaiennest waarin ook in 2014 met succes gebroed is. Dit nest is verdwenen hoewel de boom er nog staat en voorlopig niet gekapt zal worden.

Kunstthorsten

Bij de kapvergunning heeft de gemeente als compenserende maatregel opgelegd gekregen om binnen een straal van twee kilometer drie kunstnesten te plaatsen voor de Boomvalk. Deze kunstnesten zijn op 10 maart 2017 geplaatst in bomen in het Gijsbrecht van Aemstelpark (Buitenveldert).

Bij schaarste aan verlaten kraaiennesten geven kunstnesten een extra kans dat de Boomvalk een geschikt leeg nest aantreft. Hoewel tot het moment van schrijven (eind juli 2017) geen Boomvalken met jongen zijn gezien of gehoord aan de Zuidas/Gijsbrecht van Aemstelpark, is succesvolle ingebruikname niet uitgesloten.

Vogelwerkgroep als gesprekspartner en adviseur van de gemeente

De Vogelwerkgroep heeft vier jaar geprocedeerd om het bosje langs de Parnassusweg voor de Boomvalk te behouden. Een warm compliment aan de Commissie Bescherming voor hun tijd, inzet, vasthoudendheid en doorzettingsvermogen is zeker op zijn plaats. Er is helaas bot gevangen, hoewel er een juridisch sterke zaak leek te zijn. De economische belangen bleken echter te groot.

Op 16 maart 2017 hebben twee bestuursleden van de Vogelwerkgroep kennisgemaakt met vertegenwoordigers van de projectleiding Zuidas van de gemeente Amsterdam. Op 21 maart 2017 is de Vogelwerkgroep aangeschoven bij een workshop "Vergroening Zuidas" met de projectleiding Zuidas, architecten, landschapsarchitecten en twee stadsecologen. Tijdens die bijeenkomst is besproken hoe de bouwers langs en op de Zuidas ertoe kunnen worden bewogen om "Groen en Duurzaam" te bouwen ("Groenplan"). Anders gezegd: welke voorwaarden kunnen en zullen worden gesteld om tot ecologisch verantwoord bouwen te komen zonder te veel opgelegde regels waardoor de vrijheid van de architect in gevaar komt. Door de projectleiding Zuidas werd bevestigd dat dit de nieuwe norm voor grootstedelijke projectontwikkeling zal worden: een gebouw neerzetten dat "iets terug geeft" aan de stad in de vorm van nestelgelegenheid voor vogels (Huismussen, Gierzwaluwen enz.), of schoon water (bassin/moeras op het dak), of stroom (zonnepanelen). Ook de openbare ruimte wordt geheel ingericht op basis van groen, blauw en duurzaam. Er is een grote ambitie bij de projectleiding Zuidas om de Zuidas te vergroenen, niet alleen in de beleving van de mens, maar ook voor verbetering van de flora en fauna zelf. Het Groenplan zou inmiddels in concept gereed zijn, mede gevoed door de input van de Vogelwerkgroep en van andere organisaties op het gebied van groen. De Vogelwerkgroep zal ook worden benaderd om de definitieve uitwerking van het Groenplan te bespreken.

De betrokkenheid van de Vogelwerkgroep bij de Zuidasplannen is al concreet. Eén van de ontwikkelaars in het gebied is van plan voorzieningen voor vogels (het ophangen van nestkasten) te treffen bij een gebouw dat op dit moment wordt gebouwd. Eén van onze leden is uitgenodigd en aangeschoven bij bouwvergaderingen en wordt betrokken bij de exacte locatiekeuze, monitoring en het beheer.

Evaluatie Wij sluiten af met de vaststelling dat het goed is geweest dat de Vogelwerkgroep hier veel tijd en energie in gestoken heeft. Het is heel jammer dat de poging tot bescherming van de bestaande nestgelegenheid niet gelukt is. Afgewacht dient te worden of de opgehangen kunsthorsten in gebruik genomen zullen worden. In Leiden zijn hier goede resultaten mee behaald.

Groot winstpunt is dat de Vogelwerkgroep thans uitdrukkelijk als gesprekspartner van de gemeente Amsterdam is uitgenodigd om mee te denken en te adviseren, om te beginnen bij de project- en groenontwikkeling aan de Zuidas. In het geval van succes is uitbreiding naar andere grote projecten in de stad niet uitgesloten.

Twee reigerkolonies bij Halfweg *Paul Tak*

Kolonie 1: atlasblok 2533, km hok 11 (totaal 2017: 23 paar)

De eerste kolonie heeft zich gesplitst in twee delen: een aan de zuidwestkant van de Spaarndammerdijk in het oude deel van Spaarnwouderveen/Batterij (6 paar), en eentje aan de noordkant van de Spaarndammerdijk in deelgebied Spaarnwoude-Halfweg (17 paar).

Op zich is dit voor de data-base van Sovon geen verandering, maar voor de Vogelwerkgroep Amsterdam is het dat wel. De Houtrakweg vormt de grens tussen de Batterij/Spaarnwouderveen en Spaarnwoude. Het gebied ten zuidwesten én noordoosten van die weg valt binnen het werkgebied van vwg Zuid-Kennemerland, maar het noordoostelijk gelegen Spaarnwoude valt óók onder vwg Amsterdam. (Noot van de redactie: Voor meer informatie over dit mooie gebiedje kijkt u op de site van Landschap Noord-Holland: <http://>